

TAUSTA: VAMMAISET LAPSET JA VAPAA-AIKA

Tämä on Suomen UNICEFin mediaa varten koostama taustapaperi, jonka sisältö on vapaasti julkaistavissa. Tiedot perustuvat vammaisia lapsia koskeviin selvityksiin sekä UNICEFin Mukana-kampanjaa haastattelemien asiantuntijoiden tiedonantoihin.

13.11.2013

MIELEKÄS VAPAA-AIKA ON TÄRKEÄÄ LAPSEN HYVINVOINNILLE

Kun lapsilta ja nuorilta kysytään, mitä hyvä elämä on, kaveruussuhteet ja mukava vapaa-aika ovat listan kärkipäässä. Ne ovat tärkeitä myös kasvun ja itsenäistymisen kannalta. Kun lapsi tekee sitä mitä itse haluaa – ei sitä, mitä joku aikuinen on päättänyt hänen puolestaan – hän saa solmittua vertaissuhteita samanikäisiin ja samanhenkisiin ihmisiin.

VAPAA-AIKA ON LAPSEN OIKEUS

Oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa määritelty jokaiselle 18-vuotiaalle kuuluva ihmisoikeus. Myös vammaisten ihmisoikeussopimus sisältää artiklan, joka edellyttää että: ”Vammaisten lasten tulee voida yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa osallistua leikki-, virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan.” Lapsella on myös oikeus tulla kuulluksi.

SUOMI ON SAANUT USEITA HUOMAUTUKSIA

Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista seuraava YK-komitea on antanut Suomelle useita huomautuksia, jotka koskevat lapsen oikeuksien toteutumista vammaisten lasten kohdalla. Nämä koskevat muun muassa henkilökohtaisten avustajien ja tulkkaus- ja kuljetuspalvelujen saatavuutta, syrjinnän torjumista, sekä alueellisia ja paikallisia eroja lasten palvelujen resurssoinnissa.

KESKEISIÄ EPÄKOHTIA

Syrjintä ja siihen puuttumattomuus on yleistä

Vammaiset lapset kokevat syrjintää monilla elämänalueilla. Aikuiset eivät useimmiten huomaa lasten kokemaa syrjintää, eivätkä he osaa puuttua siihen. Esimerkiksi Sisäasiainministeriön *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokemaa syrjintää Suomessa* -raportin (2010) mukaan: Vammaisista tai pitkäaikaissairaista nuorista 31 % on kokenut usein nimittelyä, 23 % on kokenut tullessaan jäädyksi porukan ulkopuolelle ja 34 % on kokenut usein ennakkoluuloista suhtautumista.

Päätöksenteko on pirstaleista ja resurssit vaihtelevat kunnittain

Kuntien käytössä olevat resurssit ovat hyvin erisuuruisia ja lasten tarpeet arvioidaan ja priorisoidaan eri tavoin. Useissa kunnissa lasten vanhemmat joutuvat ottamaan vastuun eri viranomaisten välisestä yhteistyöstä ja omatoimisesti hankkimaan tietoa lapselle kuuluvista palveluista.

Moni ei saa tarpeeksi henkilökohtaista apua ja kuljetuspalveluja

Usea vammaisen lapsi ja nuori tarvitsee henkilökohtaista apua ja kuljetuspalveluja paitsi koulunkäyntiin, myös voidakseen osallistua harrastustoimintaa n ja ihan tavallisiin sosiaalisen elämän tapahtumiin,

ESIMERKKEJÄ

Äiti kysyi urheiluseuralta, voisiko kehitysvammainen lapsi tulla mukaan toimintaan avustajan kanssa. Seura vastasi lapsen voivan osallistua vain erityisryhmään, joka kokoontuu toisen kunnan kauimmaisella laidalla.

Pyörätuolilla liikkuva poika rakastaa uimista.

Hänen äitinsä on yksinhuoltaja, joten harrastus loppuu pojan tullessa kouluikään, ellei poika saa uimahalli-reissuille avustajaa.

Erityislasten jumppakerhoon ei ollut resursseja palkata avustajia, ja siksi lapset osallistuivat vanhempiensa avustamina. Lasten välille ei syntynyt kontaktia, kun jokainen lapsi keskittyi puuhaamaan vanhempiensa kanssa.

Lapsi halusi harrastaa ratsastusta erityisryhmässä. Matka lähimmälle tällaista toimintaa tarjoavalle tallille oli vaikea, mutta kunta ei myöntänyt tarkoitukseen taksikyttejä, sillä talli sijaitti naapurikunnassa.

Lapsi halusi muskariin, mutta vanhempien voimavarat eivät riittäneet pyörätuolilla liikkuvan lapsen kuljettamiseen pimeässä illassa kahdella eri bussilla kolmen vartin kerhoiltaan.

Esimerkit on koonnut Mukana-kampanjassa mukana oleva vammaisperheiden monitoimikeskus Jaatinen.

kuten ystävien tapaamiseen. Joissakin kunnissa avustajan käyttö on kielletty viikonloppuisin. Kuljetuspalvelujen määrä on usein rajattu lapsen tarpeista riippumatta enintään 18 yhdensuuntaiseen matkaan kuussa. 18 matkaa on lakisääteinen minimi. Lapsen todellinen tarve saattaa olla suurempi.

Harrastusmahdollisuudet ovat hyvin rajalliset

Moni lapsi ei pysty tekemään vapaa-ajallaan juuri niitä asioita, joita haluaisi, mutta vammaisten lasten tilanne on yleensä muita haastavampi. On paljon harrastustoimintaa, johon vammaiset lapset eivät pääse lainkaan mukaan. Kun yhteistä toimintaa on tarjolla vain vähän, vaihtoehtoksi jäävät vammaisten lasten omat harrastusryhmät. Joissakin kunnissa ei kuitenkaan ole lainkaan tällaisia ryhmiä tai ne on suunnattu vain tietyille ikä- tai diagnoosiryhmille. Vammaisen lapsen harrastusmahdollisuudet määräytyvät siis usein sen mukaan, missä hän sattuu asumaan, ja monelle lapselle ainoat suhteet omaan ikäryhmään ovat muut vammaiset lapset.

VASTUU ON USEILLA PÄÄTTÄJÄ- JA VIRANOMAISTAHOILLA

- Henkilökohtaisen avun saatavuudesta ja kuljetus- ja tulkkauspalvelujen määrästä vastaa kuntatasolla sosiaalipalvelut.
- Nuorisotoiminnan esteettömyydestä vastaavat kunnan nuoriso-, liikunta- ja vapaa-ajan palvelut.
- Kunnan viranomaiset myöntävät avustuksia alueensa harrastus- ja vapaa-ajan toimijoille. Avustuksia myönnettäessä tulisi ottaa huomioon nuoriso- ja liikuntalain yhdenvertaisuusperiaate, kuten esteettömien harrastus- ja vapaa-ajan toimintamahdollisuuksien varmistaminen.
- Valtion viranomaisten tehtävä on varmistaa, että kunnilla on tarvittavat tiedot ja rahalliset resurssit esteettömän vapaa-ajan toiminnan tukemiseksi.

MYÖS HARRASTUS- JA VAPAA-AJAN TOIMIJAT AVAINASEMASSA

Monen harrastus- ja vapaa-ajantoimijan arvoissa mainitaan *yhdenvertaisuus*, *tasa-arvo* ja *oikeudenmukaisuus*. Usein toiminnan myös kerrotaan olevan kaikille avointa. Parhaiten näitä arvoja ja avoimuutta voi edistää kartoittamalla omassa toiminnassa esiintyvät esteet ja alkamalla tehdä töitä niiden poistamiseksi.

MONI JULKINEN RAHOITAJATASO EDELLYTTÄÄ TUEN SAAJILTA ESTEETÖNTÄ TOIMINTAA

Harrastus- ja vapaa-ajantoimintaa rahoittavat monet julkiset tahot, jotka edellyttävät toiminnalta yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä. Kun toimintaan haetaan ulkopuolisia resursseja, toiminnan tulee täyttää nämä vaatimukset.

VAMMAISEN LAPSEN MIELEKÄS VAPAA-AIKA JÄÄ LIIAN USEIN VANHEMPIEN AKTIIVISUUDEN VARAAN

Koska yhteiskunnan vammaisille lapsille tarjoamat vapaa-ajan palvelut ovat hyvin rajalliset, itsenäistyminen, vapaa-ajan harrastuksiin osallistuminen ja kavereiden kohtaaminen jäävät vanhempien tuen varaan. Monet vanhemmat ovat kuitenkin ylikuormitettuja, koska he joutuvat tekemään kohtuuttomasti töitä viranomaisten kanssa jo lakisääteisten sosiaali- ja terveyspalveluiden saamiseksi. Suomessa tunnetaan useita tapauksia, joissa jaksamisen kanssa kamppailevat vanhemmat ovat ennaltaehkäisevien ja tukipalveluiden puutteessa joutuneet tekemään itsestään lastensuojeluilmoituksia saadakseen lakisääteisiä palveluja.

ESTEETTÖMYYS

Sosiaalinen

esteettömyys tarkoittaa kaikille avointa, mukaan ottavaa ja turvallista ilmapiiriä. Jos kiusaamista ja syrjintää esiintyy, sitä ei hyväksytä ja siihen puututaan.

Fyysinen esteettömyys

takaa kaikille mahdollisuuden olla mukana yhdessä toisten kanssa erilaisissa toimintaympäristöissä. Esimerkki fyysisestä esteettömyydestä on loivaluiska, jota pitkin lapsi voi kulkea itse harrastukseen.

Viestinnän

saavutettavuus

tarkoittaa mahdollisimman selkeää ja ymmärrettävää kommunikaatiota. Viestintävälineiden ja -kanavien on oltava sellaiset, että niitä voi käyttää erilaisilla apuvälineillä. Esimerkiksi pdf-tiedosto ei välttämättä avaudu näkövammaisten käyttämillä ruudunlukuohjelmilla.

YHDENVERTAISUUS

Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, perhesuhteistaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

SUOMEN UNICEF ry:n MUKANA-KAMPANJA

Kampanja alkaa 14.11.2013 ja päättyy 30.4.2014.

Kotisivut: www.unicef.fi/mukana (sivut aukeavat 14.11.)

Suomen UNICEF ry kiittää yhteistyökumppaneita: Emma & Elias -avustusohjelma, Fox, Jaatinen ry, kampanjavideoiden lapset perheineen, Kanuuna-verkosto, Kehitysvammaisten Tukiliitto, Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry, Kynnys ry, Lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalamppu, Lastensuojelun Keskusliitto, National Geographic Channel, Nuori Kulttuuri -säätiö, Nuorisoyhteistyö Seitti, Suomen Nuorisoseurat, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, Suomen Partiolaiset – Finlands Scouter ry, Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry, Valo, Vammaisfoorumi, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö VAMLAS ja Yle.

TERVEISIÄ MUKANA-KAMPANJAN TÄHDILTÄ

*"Kaikilla lapsilla pitäis
olla samat
mahdollisuudet
harrastaa"*

Aura 14, Espoo

*"Vanhempien kanssa ei
osaa olla samalla tavalla
innoissaan kuin jos
menee avustajan kanssa
tekemään jotain juttuja"*

Lassi 18, Vaasa

*Mie käyn fysioterapiassa
ja sinne mie kelaan ite
koko matkan. Siinä ei oo
ollu mitään häikkää.
Meikäläisellä vaan on
vähän rennommat
housut, ei voi olla
mitkään farkut. Siinä
pitää olla käsivoimia"*

Leevi 11, Joensuu

*"Uimisestakin minä
tykkään. Oon veden alla
ja uin aika pieniä
matkoja. Sukellan veden
alta semmosia pieniä
tonttuja"*

Ruska 7, Turku

*"Jos mulla ois aina
avustaja niin mä uskon
että mä alkaisin käydä
kunnolla salilla ja
hankkimaan lihasta"*

Leevi 16, Vaasa